

Котов І. В.,

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Державного податкового університету
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

В сучасних воєнних умовах, фінансові ресурси місцевих органів влади є ключовим засобом забезпечення стабільного їх розвитку. Зменшення бюджетних надходжень, знищення об'єктів критичної інфраструктури та зростання соціальних видатків обумовлюють потребу в оптимізації механізмів управління територіальними громадами. Підсилення стратегічної бази місцевих бюджетів потребує комплексного підходу до збільшення джерел доходів, управління витратами, цифровізації, диверсифікації джерел фінансування та формування сприятливих передумов для розвитку бізнесу. Враховуючи зазначене, на сьогоднішній день виняткової актуальності набуває дослідження стратегічних напрямів розвитку функціонування місцевих бюджетів, які вважаються ключовою складовою регіонального розвитку у період кризи та післявоєнного відновлення.

Рациональне використання бюджету територіальної громади стає пріоритетним в умовах сучасної війни. Кошти, що перебувають у розпорядженні місцевих органів влади здебільшого направляють на забезпечення діяльності територіальних громад. Міжнародне фінансування в умовах війни здебільшого задовольняє потреби гуманітарного характеру (вода, їда, медичні препарати тощо). Марнотратство даних ресурсів може розчарувати та демотивувати міжнародних партнерів в подальшому, тому міжнародна допомога повинна належним чином контролюватися уповноваженими органами.

Місцеві бюджети за майже два роки тісно адаптувалися до умов воєнного стану і забезпечують реалізацію основних завдань бюджетної політики держави. Рівень виконання місцевих бюджетів буде свідчити про загальний соціально-економічний стан території громад, їх реальний потенціал для забезпечення сталого розвитку. Тенденція зростання фінансових ресурсів у місцевих бюджетах – це ключова ознака можливості громад надавати більш широкий спектр різноманітних послуг своїм жителям, реалізовувати необхідні соціальні та інфраструктурні проекти, фінансувати прийнятні перспективні програми місцевого

розвитку. Водночас важливо проаналізувати як змінювалася бюджетна ситуація в громадах у перші місяці війни. Результати опитування третини громад продемонструвало, що вторгнення РФ спричинило масову міграцію і зупинку бізнесу та завдало значного удару по бюджетах. Зокрема, кожна четверта громада у зоні вторгнення агресора зібрала щонайменше на 50% менше доходів від довоєнних планів. Серед територіальних громад, які знаходились поза зоною бойових дій, дві третини відзначили зменшення доходів. Зокрема, найбільше постраждали такі статті бюджету: надходження з податку на доходи фізичних осіб, акцизів та земельного податку. У результаті громади зіткнулися із потребою продовжувати фінансувати освіту, медицину та житлово-комунальне господарство, але при падінні надходжень до 70% це супроводжувалося посиленням бюджетного дисбалансу [1]

Як відомо, специфіка функціонування територіальних громад полягає у формуванні їх фінансової самодостатності, яка виступає ключовою конкурентною перевагою в економічній системі та основою для забезпечення їх сталого розвитку. При цьому виникає необхідність формування системи фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. Така система повинна передбачати наявність достатнього обсягу фінансування для реалізації проектів та програм розвитку територій і які повинні бути спрямовані на підвищення якості життя населення та формування привабливих умов для розвитку бізнесу та залучення інвесторів. Відповідно, основні напрямки фінансового забезпечення розвитку територіальних громад включають:

1. Залучення інвестицій, коли територіальні громади повинні активно співпрацювати з інвесторами, котрі мають намір вкладати кошти в розвиток територій. Для цього необхідно створювати сприятливі умови ведення бізнесу та інвестицій, а також розробляти та реалізовувати інвестиційні проекти на засадах приватно-державного партнерства.

2. Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів – територіальні громади повинні максимально ефективно використовувати наявні бюджетні ресурси, забезпечуючи при цьому якість та доступність адміністративних послуг для населення.

3. Розвиток системи місцевих податків та зборів – передбачається, що територіальні громади повинні активно розвивати систему місцевих податків та зборів, зокрема, у сфері оподаткування нерухомості, землі, транспорту тощо. Це дозволить збільшити доходи бюджету громади та забезпечити її фінансову стабільність в довгостроковому періоді.

4. Залучення додаткових джерел фінансування, яке передбачає що територіальні громади повинні активно залучати додаткові джерела фінансування свого соціально-економічного, такі як гранти, кредити, дотації тощо.

5. Розвиток місцевих підприємств та підтримка малого і середнього бізнесу – розвиток місцевих підприємств дозволяє забезпечити розвиток економіки території та збільшити її конкурентоспроможність. Таким чином, територіальні громади повинні підтримувати малі та середні підприємства, надаючи їм пільги, допомогу в отриманні кредитів, консультування та інші види підтримки.

6. Розробка та реалізація інноваційних проектів – інноваційні проекти дозволяють забезпечити конкурентні переваги територіальній громаді. Основну увагу при цьому необхідно звернути на проекти інноваційного характеру, наприклад, у сфері енергоефективності, інформаційних технологій, транспортної інфраструктури тощо [2].

В цілому, фінансове забезпечення розвитку територіальних громад включає в себе розвиток оптимальної фінансової системи, залучення інвестицій та додаткових фінансових ресурсів, економічне зростання громади та місцевого бізнесу, а також здійснення інноваційних проектів тощо. Однак, у військових умовах, коли значно скорочується економічна активність, падає попит та переорієнтовуються усі фінансові потоки на забезпечення національної безпеки, територіальні громади стикаються з браком фінансування виконання планів довготривалого розвитку. Водночас ризики військового стану перешкоджають такому плануванню з високою точністю прогнозів стосовно потрібних ресурсів та терміну виконання проектів. Тому на сьогоднішній день головне завдання територіальних громад полягає в підтримці поточного розвитку спираючись на доступні ресурси.

На сьогоднішній день важливе значення у фінансовому забезпеченні інфраструктурних проектів територіальних громад в Україні має також грантова допомога, яка надається урядами зарубіжних держав та міжнародними організаціями за принципами безповоротності та безоплатності. Грошові кошти від донорів, спрямовані на потреби економічного розвитку регіонів у державах, які розвиваються чи знаходяться в умовах реформування, вважаються міжнародною технічною допомогою.

Отже, військові дії здійснили негативний вплив на територіальні громади, що проявляється зменшенням фінансових можливостей для фінансування реалізації інвестиційних проектів та зменшенням бюджетних надходжень. В результаті цього також знижується рівень їхньої ефективності, що веде до зниження рівня їх конкурентоздатності територіальних громад. Тому на сьогоднішній день існує гостра потреба у виправленні наявних розбіжностей в подальшому задля відновлення їх конкурентоздатності та створення умов для ефективного розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Шуст О. А., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф., Герасименко І. О., Драган О. О., Ткаченко К. В., Зубченко В. В. Фінансова спроможність

територіальних громад України в умовах війни. *Економіка та управління АПК*. 2024. № 2. С. 6–30. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2024-193-2-6-30>

2. Подзізей О., Коробчук Т. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11>